

1. Манастир Црна Река, црква св. арханђела Михаила и Гаврила, општи изглед манастира

1. Monastère Crna Reka, église des saints archanges Michel et Gabriel, Vue générale du monastère

КОНЗЕРВАТОРСКИ РАДОВИ НА ФРЕСКАМА У ЦРНОЈ РЕЦИ

У клисури понорнице Црне Реке, у Старом Колашину, изнад села Рибарића код Тутина, подигнут је у пећини манастир св. Арханђела Михаила и Гаврила. Ктитор је именом Никола, чији је лик сачуван на фресци у цркви.

Једнобродна грађевина полуобличастог свода са олтарском апсидом, саграђена је од тесане сиге, споља је омалтерисана и покривена шиндром. Садања грађевина је највероватније обнова крајем XVI века, на темељима старијег пећинског светилишта.

Живопис је настао у периоду после обнове Пећке Патријаршије. Зидне површине у цркви су до данас три пута биле изложене пламену и диму када су спаљивани коначи, те је сликарство затечено веома затамњено.

Карактеристично је за ову пећинску црквицу да се налази у сталној влази и у условима доста ниске температуре ваздуха. Вода повремено капље са зидова стене и цу-

ри из отвора пећине. У условима струјања ваздуха и малим температурним разликама живопис се уклопио и траје свој век.

Конзерваторски радови на преосталом живопису извршени су 1969. године. (До сада на овом живопису није рађено). Претходне године завршени су сви конзерваторски радови на архитектури.

Сав живопис је био под црном скрамом патине. — прашине и чађи. На површини свода био је наталожен тако црн слој чађи, да се насликане сцене готово нису могле препознати. Један део површине западног зида био је испрсан кречом. Највећи део сокла је пропао.

Фрескомалтер је чврстог састава, постављен из два слоја дебљине по 1. см. Малтер је појачан ситном плевом. Живопис је на високом техничком нивоу сликања. Бојени слој је често веома пастуозан, и ту и тамо је на тим партијама сликања дошло до љуспања и отпадања боје.

2. Манастир Црна Река, црква св. арханђела Михаила и Гаврила, Исус Христос на грудима Богородице из олтарске апсиде
 2. Monastère de Crna Reka, église des saints archanges Michel et Gabriel, Jésus Christ sur la poitrine de la Sainte-Vierge de l'abside de l'autel

3. Манастир Црна Река, црква св. арханђела Михаила и Гаврила, пророк Јелисеј и арх. Михаило
 3. Monastère de Crna Reka, église des saints archanges Michel et Gabriel, prophète Jelisej et archange Mihailo

Чишћење фресака од чађи извршено је гумом и сунђером, а премази креча очишћени су шпахтлицом и скалпелом. Мањи део фресака био је потклубучен и те површине фиксирани су инјектирањем казеинског кречног малтера. Мања оштећења попуњена су фрескомалтером и тонирана локалним тоном. Све површине без фресака омалтерисане су кречним малтером од жутог песка.

У енипи је радило десет сликара. Радови су обављени током месеца септембра. Укупни трошкови износили су 30.000,— динара.

Живопис Црне Реке је дело једног мајстора. По својим иконографским и колористичним вредностима спада у веома значајна остварења. Проучаваоци средњовековног сликарства су већ указали на могућност да је овде радио ЛОНГИН, познати зограф друге половине XVI века. (Ово је свакако његово задње дело, завршено првих година XVII века, како је доста нејасно записано на натпису изнад улазних врата, сада делимично сачувано).

Велику вредност у цркви представљају делови првобитног иконостаса. Двери, архитравна плоча са натписом и део Распећа носе на себи трагове ранијих пожара и преправке.

Својим општим изгледом, вредностима ахтикетуре и сликарства, и историјским догађајима везаним за ово место, овај манастир представља јединствен и ретко интересантан споменик, значајан за проучавање српске историје и уметности.

ПРЕГЛЕД САЧУВАНИХ ФРЕСАКА У ЦРНОЈ РЕЦИ

1. Припрата — улаз	7,50 м ²
2. Западни зид наоса	10,30 м ²
3. Јужни зид наоса	13,70 м ²
4. Јужна певница	9,80 м ²
5. Северни зид наоса	18,20 м ²
6. Пиластер	6,80 м ²
7. Олтарски простор	15,50 м ²
8. Ђаконикон	5,60 м ²
9. Јужни зид олтара	3,50 м ²
10. Северни зид олтара	7,10 м ²
Укупно 98 м ²	

Бранислав Живокић

